

Niye Tanıklık Yapılır? Sierra Leone'deki Savaş Suçları Mahkemesi'nde Tanıkların Kanıt İletme Nedenleri

Shanee Stepakoff,* G. Shawn Reynolds,^y Simon Charters** ve Nicola Henry^{yy}

Özet¹

Her ne kadar tanıklıklar savaş suçları mahkemelerinin düzgün ve başarılı işlevi için vazgeçilemez ise de, insanları tanıklığı kabule yönlendiren faktörler hakkında pek az bilgi mevcut. Bu makale, Sierra Leone Özel Mahkemesi'nde tanıklık yapan 200 kişi ile yapılan mülakatlarda elde edilen bulgulardan yola çıkarak bu alandaki bilgi birikimini geliştirmeyi amaçlıyor. Katılımcılardan tanıklık yapma nedenlerini/güdülerini anlatmaları istendi. Ardından yapılan içerik analizi ile tepki türleri ve sıklığı incelendi. Genel olarak, birbirinden kavramsal olarak farklı 18 güdüden/nedenden söz edildi, tanıkların büyük bir kısmı tanıklık yapma sebebi olarak çoklu güdü/neden saydı. En sık rastlanan yanıt, “savaş sırasında şahsıma yapılan hataları ifşa etmek”; bunu “kamuoyunun savaş konusundaki bilgisine katkıda bulunmak” izliyordu. Tanıkların yaklaşık dörtte biri, intikam alma arzusu, hesap verebilirlik ve cezalandırma, diğer mağdurlara vicdan borcunu yerine getirme gibi faktörlerden söz etti. Diğer güdüler arasında hakikati ortaya koymak ve hikayesini anlatmak vardı. Tanıklık yapma nedenleri toplumsal cinsiyet, yaş, mağdurluk statüsü,

* Klinik psikolog, ABD. E-posta: drshaneestep@aol.com

^y Danışman Araştırma Psikologu, Avusturya. E-posta: shawnreynolds@mail.com

** Program Koordinatörü, BM Somaliland, Uyuşturucu ve Suç Ofisi. E-posta: simoncharters@hotmail.com
Buradaki görüşler yazarların düşüncelerini yansıtmaktadır; BM'in görüşü olmayabilir.

^{yy} Hukuk Çalışmaları Kıdemli Okutmanı, Siyaset, Felsefe ve Hukuk Çalışmaları Bölümü, La Trobe Üniversitesi, Avustralya. E-posta: n.henry@latrobe.edu.au

¹ Yazarlar bu araştırma sırasında Sierra Leone Özel Mahkemesi Tanıklar ve Mağdurlar bölümü ile birlikte çalışan şu kişilere özellikle teşekkür eder: Pratik ve Lojistik destek için Bölüm Şefi Saleem Vahidy, Şef Vekili Naeem Ahmed ve Hareket memuru Solomon Gibba ve koruma memurlarına, tanıklara yapılan ziyaretlerde güvenlik sağladıkları için; araştırma asistanı Tamba D.Sammie kodalama sistemine katkıları ve Aminata Kpewa ile birlikte veriler ile başa çıktıkları için; Şubat-Nisan 2006 arasında görüşme deşifrelerini gözden geçirdiği için Anna Maedl'ye; deşifreleri bilgisayara geçiren destek memurlarına ve mülakatları yapan ve/veya yardım araştırma kadrosuna: Neneh Binta Barrie, Mariama Bockarie, Adikalie Kamara, Tamba Foyoh, Saidu Kay Sesay, Tamba Finnoh, Neneh Kamara, Tamba D. Sammie ve Florence Sowa.

taraf (davalı-davacı) ve davanın türüne göre değişiyordu. Sonuçlar, tanıkların, kendilerine ve başkalarına karşı yapılan gaddarlığı kamuoyu önünde dile getirmeye değer verdiğini gösteriyor. Bulgular, tanıkların amaçları ile savaş suçları mahkemesinin amaçları arasında hem uyum, hem de uyumsuzluklara işaret ediyor. Dahası, sonuçlar tanıklık yapma kararının iki genel kapsayıcı yönü olduğunu gösteriyor: esas olarak kendine yardım etmeyi amaçlayanlar ve esas olarak başkalarına yardım etmeyi amaçlayanlar. Pratik açıdan bulgular, bireyleri tanıklık yapma ve/veya tanıklıklarını tamamlama konusundaki çabaları geliştirmeye yardım edebilir.

Anahtar sözcükler: kovuşturma, Sierra Leone Özel Mahkemesi, tanıklar, tanıklık kuramları

Giriş

Tarihsel olarak uluslararası ceza hukuku kovuşturmalarında mağdurlar ve tanıklar çok az rol oynadı. Hem Nuremberg, hem de Tokyo yargılamalarında savcılar, tanıklıklardan çok yazılı belgelere dayandı; pek az sayıda tanık, kitlesel mezalim hakkında bilgi verdi. Buna karşın 1990larda *ad hoc* nitelikli uluslararası ceza mahkemelerinde ve daha sonraki uluslararası karma ve yerel mahkemelerde, tanıklar, savaş suçları mahkemelerinin “hayat suyu” olarak kabul edildi.² Gerçekten de adli tıp ve belgesel delillerin yokluğunda, bu mahkemelerin başarısı, büyük ölçüde tanık bulmak ve onlara destek olup, hazırlanma süreçlerine yardım ederek mahkemelerde tanıklıklarını tamamlamalarını sağlamaya dayandı.

Mağdur ve tanıkların çağdaş savaş suçları mahkemelerindeki merkezi rolüne rağmen, bu kişileri tanıklık yapmaya iten güdüleri/nedenleri keşfetmek üzere pek az araştırma yapıldı. Bu da geçiş dönemi adaleti çalışmaları ve pratiğinde önemli bir eksikliği temsil ediyor. Tanıkları güdüleyen faktörleri anlamamak, onların tatminsizliğine, hayal kırıklığına veya, en kötüsü, süreçten çekilmelerine neden olabilir. Tanıklık yapma nedenlerini daha iyi anlamak ise, savaştan etkilenmiş insanlar ve toplumlar için çatışma sonrası adalet hakkında daha fazla içgörü sahibi olmayı mümkün kılar. Bu çok çeşitli geçiş dönemi adaleti süreçleri bağlamındaki mağdur-merkezli girişimlerin geliştirilmesinde yararlı olduğu gibi, aynı zamanda, daha da özel olarak, tanıklar için, duruşma öncesi-sırası ve sonrasında daha etkin destek sağlamanın temelini teşkil eder. Tanıklık yapmayı kabul etme sebeplerini daha iyi anlamak, ulusal ve uluslararası ceza hukuku çerçevesinde işlenen korkunç suçların kovuşturulmasında hep garanti edilmesi istenen kapsayıcılık, ses ve katılımı sağlar. Dahası, bu bilgi, tanıkları güdüleyen faktörlerin savaş suçları mahkemelerinkine ile uyum halinde olup olmadığını ortaya koyarak bu mahkemelerin daha genel adalet amacına hizmet edip etmediğinin değerlendirilmesine de yardım eder.

² Patricia M. Wald, (Savaş Suçları Davalarında Tanıklar ile Uğraşmak: Yugoslavya Mahkemesi’nden Dersler) ‘Dealing with Witnesses in War Crimes Trials: Lessons from the Yugoslav Tribunal’, Yale Human Rights and Development Law Journal 5 (2010): 217-239.

Bu makale tanıklık yapma güdülerine/nedenlerine odaklanıyor. Sorumuz şu: Tanıklar savaş suçları mahkemelerinde niye tanıklık yapar? Cevabımız Sierra Leone Özel Mahkemesi'nde (SCSL) tanıklık yaptıktan sonra görüştüğümüz 200 kişi ile mülakatlara dayanıyor.³ Sierra Leone Özel Mahkemesi, 2002'de Birleşmiş Milletler ve Sierra Leone Hükümetleri tarafından karma bir mahkeme olarak, Sierra Leone'nin on yıl süren iç savaş sırasındaki, hem Sierra Leone kanunları, hem de Uluslararası İnsani Hukuk çerçevesindeki korkunç mezalimi yargılamak için kuruldu. Suçlar, cinayetten, imha etmeye, köleleştirme, yurtdışına sürgün, hapis, işkence, ırza geçmek, cinsel köle yapmak, zorunlu fahişelik, zorunlu evlendirmelere ve diğer gayri insani edimlere kadar uzanıyordu. Mahkeme savaşta farklı hiziplere tekabül eden toplam dört duruşmadan oluşuyordu. Bunlardan üçü Freetown'da, bir tanesi, eski Liberya Başkanı Charles Taylor'ınki ise Lahey'de yapıldı. 2013 Aralık ayında mahkeme bittiğinde, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlardan en çok sorumlu bulunan dokuz kişi mahkum edildi.

Makalenin ilk kısmında savaş suçları mahkemelerinde tanıklık yapma nedenlerini araştıran az sayıdaki ampirik araştırmaya değineceğiz. İkinci bölümde ise Sierra Leone Özel Mahkemesi'nde 200 kişi ile yaptığımız görüşmeden yola çıkarak kendi araştırmamızın sonuçları ve yansımaları üzerinde duracağız.

Niye Tanıklık Yapmalı?

Kitlesel zulme tanıklık etmek, temelde, hataların bir noktada deşileceği, tüm bireyler insan onuruna yakışır, adil bir şekilde ve saygı ile davranılacağı önermesine dayanan adalet idealleri ile derinden ilişkilidir. Oysa adalet, elle tutulamayan, tartışmaya açık bir kavram ve adaletsizliğin mağdurları da birbirinden çok farklı, çok ayrışık ve silahlı çatışma ile siyasi şiddet sonrası farklı ihtiyaçları olan kişiler.⁴ Adalet hakkında daha pragmatik bir düşünce tarzı zamansal boyuttaki farkları belirlemektir: 1) beklentiler (birey yasal sürece katılmakla neyi amaçlıyor?), 2) süreçler (süreçler adil mi, gerçek katılımı, onur ve güveni teşvik ediyor mu?)⁵ ve 3) sonuçlar (bireyler sonuçtan tatmin oldu mu?). Bireyleri tanıklık yapmaya iten güdüleri/nedenleri incelemek, adaletin çeşitli ve paylaşılan anlamlarını aydınlığa çıkarmaya yardım edebilir. Bu bağlamda

³ Metodolojimiz aşağıda ayrıntılı olarak açıklanıyor. Shanee Stepakoff, Sierra Leone Özel Mahkemesi'nde Mayıs 2005'ten Ağustos 2007'ye kadar psikolog olarak çalıştı. Shawn Reynolds, WVS için Kasım 2006 ila Ağustos 2007 arasında araştırma ve istatistik danışmanı idi. Simon Charters, WVS himayesindeki Tanık Değerlendirme ve Miras Projesi'nde (WEL) Ekim 2006 ila Kasım 2007 arasında proje yöneticisi idi. Araştırmaya, sonraki görevleri olan kayıt yardımcı veya savcı özel yardımcısı olduğu dönemde değil, sadece WEL yöneticisi olduğu sürece yardım etti.

⁴ Şunu belirtmek önemli; mağdurlar bir kere savaş suçları mahkemelerinde tanıklık yaptıktan sonra tanık olurlar. Bu, genel hukuk içtihatlarında mağdurdan özellikle "mağdur" değil, "şikayetçi" olarak söz edilmesine benzer. Buradaki mantık, suçlanan kişilerin, mahkeme kararı kesinleşene kadar suçsuz varsayılmasına dayanır. Ek olarak, tanıklık yapan her kişi mağdur değildir. Bu makale boyunca biz "mağdur" yerine "tanık" sözcüğünü kullanıyoruz, böylelikle hem hukuki süreç boyunca mağdurların statüsüne işaret etmiş oluyoruz, hem de tanıkların çeşitliliğini kapsamış oluyoruz. Bu bağlamda Kamboçya Mahkemeleri Olağanüstü Duruşmalarında (ECCC) tanıkların süreçte sivil taraflar olarak yer almasına izin verilmesi ilginç; bu da şu anlama geliyor: mağdurların, diğer uluslararası mahkemelerde tanıklara izin verilmeyen usul hakları vardı.

⁵ Tom R. Tyler (Hukuki Süreçlerin Psikolojik Sonuçları: Sivil Taahhüt Duruşmaları için İma Ettikleri) 'The Psychological Consequences of Judicial Procedures: Implications for Civil Commitment Hearings' içinde (Terapi Açısından Hukuk: Terapi İçtihadında Gelişmeler) 'Law in a Therapeutic Key: Developments in Therapeutic Jurisprudence', ed. David B. Wexler and Bruce J. Winick (Durham, NC: Carolina Academic Press, 1996).

güdüler/nedenler, adalet için “beklentiler” veya “ayrıntılılandırmalar” (ifadelendirmeler) olarak düşünülebilir. O halde bundan sonraki görev, adalet mekanizmasının süreç ve sonuçlarına odaklanarak, beklentilerin, deneyim tarafından karşılanıp karşılanmadığını değerlendirmek olacaktır.

Geçiş dönemi adaleti (hatta, daha kapsamlı olarak adalet) çalışmasının altında yatan temel varsayımlarından biri, haksızlık ile karşılaşan mağdurların, onlara, bunu yapan kişilerce bilinmek; aile, cemaat ve daha genel bir kamuoyuna, ölenler ve/veya konuşamayanlar adına konuşarak tanınmak, kabul edilmek ihtiyacı olduğu doğrudur. Holokost (İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya ile başlayıp pek çok Avrupa ülkesine yayılan Yahudi soykırımı) tanıklıklarını bir video arşivi için kaydeden psikanalist Dori Laub, bu kişilerde “anlatmak ve işitilmek ihtiyacı olduğunu” fark etti: “Hikayesini anlatmamak, bunun altında yatan zorbalığın ebedileşeceği anlamına geliyordu”.⁶ Ancak savaş suçları mahkemelerinde tanıklık yapanların en temel nedeni, yaşadıklarını anlatmak olmayabilir ve pek çok mağdur-tanık için, özellikle de dil/sözcükler çekilen ıstırapın anlamını ve derecesini yeterince yansıtmıyorsa suskunluk daha iyi gelebilir.⁷ Tanıklık yapmanın, kamunun bilgilenmesine katkıda bulunmak, caydırıcılık, cezalandırmak veya bilgi veya maddi kazanç edinmek gibi farklı nedenleri de, sürecin sonuçları ile ilgili olabilir.

Her ne kadar çatışma-sonrası adalete, popüler, akademik ve pratik söylemler egemen oldu ise ve geçmiş on yılda tanıkların savaş suçları mahkemelerinde oynadığı role ilişkin gittikçe büyüyen bir tartışma varsa da⁸ bugüne kadar şahitlerin, savaş suçları davalarında tanıklık yapmaya güdüleyenleri anlamak üzere çok az sayıda ampirik çalışma yapıldı. Eric Stover’ın Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi’nde (ICTY) tanıklık yapan 87 davacı tanık üzerine yaptığı çığır açan araştırma bir istisna.⁹ Stover, tanıkların, şahadetten çıkardığı anlamları çözümlenmeye ve savaş suçları mahkemelerinde kanıt vermenin iç yüzünü anlamaya çalıştı. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi’nde bu bağlamda vardığı sonuç, “tanıklıkların kendi hikayelerini anlatmaya çok güçlü bir gereksinimi olduğu” doğrudur.¹⁰ Stover ve meslektaşlarının, Kamboçya Olağanüstü Yargılama Mahkemeleri’nde (ECCC) tanıklık konusunda yaptığı araştırma da

⁶ Dori Laub, (Tanığı Olmayan bir Vakıa: Hakikat, Tanıklık Etmek ve Hayatta Kalma) ‘An Event without a Witness: Truth, Testimony and Survival’ içinde (Tanıklık Etme: Edebiyat, Psikoanaliz ve Tarihte Tanıklık Krizleri) ‘Testimony: Crises of Witnessing in Literature, Psychoanalysis, and History’, ed. Shoshana Felman ve Dori Laub (London: Routledge, 1992), 78-79.

⁷ Marianne Constable, (Sadece Suskunluklar: Modern Hukukun Sınırları ve İmkanları) ‘Just Silences: The Limits and Possibilities of Modern Law’ (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2005).

⁸ Bkz. Marie-Benedicte Dembour and Emily Haslam, (Tanıklıkları Susturmak? Savaş Suçları Davalarında Mağdur-Tanıklar) ‘Silencing Hearings? Victim-Witnesses at War Crimes Trials’, *European Journal of International Law* 15(1) (2004): 151-177; Emily Haslam, (Uluslararası Ceza Mahkemesine Mağdur Katılımı: Umudun Deneyime Karşı Zaferi?) ‘Victim Participation at the International Criminal Court: A Triumph of Hope over Experience?’ (Daimi Uluslararası Ceza Mahkemesi: Hukuki ve Siyasi Meseleler) içinde *The Permanent International Criminal Court: Legal and Policy Issues*, ed. Dominic McGoldrick, Peter Rowe and Eric Donnelly (Oxford: Hart, 2004); Eric Stover, (Tanıklar: Savaş Suçları ve Lahey’de Adalet Vaadi) ‘The Witnesses: War Crimes and the Promise of Justice in The Hague’ (Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press, 2005); Wald, yukarıda n 2.

⁹ Stover, yukarıda n 8.

¹⁰ Agy. 126.

benzer sonuçlara vardı. ¹¹ Sivil taraflar olarak nitelenen yirmi bir tanık ile yaptıkları mülakatlarda, araştırmacılar, tanıkların dört değişik nedenden söz ettiğini keşfettiler:

Kendilerine ve sevdiklerine ne olduğunu öğrenmek; ‘adalet’in peşini bırakmamak arzusu; hikayesini anlatma ihtiyacı; ve dünyayı Kızıl Kmer Rejimi hakkında eğitmek.¹²

Savaş Suçları mahkemelerinde tanıklık yapma nedenleri/güdüleri üzerine yapılan bir başka araştırma, Phil Clark ve Nicola Palmer’ın Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi’nde (ICTR), Ruanda ulusal mahkemelerinde ve/veya cemaat temelli *gacaca* mahkemelerinde tanıklık yapan 60 Ruandalı davacı ve davalı şahit üzerine idi.¹³ Yukarıda sözü edilen iki araştırmaya benzer şekilde Clark ve Palmer 1994 Ruanda soykırımında tanıklık yapanların dört temel nedeni olduğunu gördü:

(a) birinci elden tanık oldukları olaylar hakkında dürüst olmayı ahlaki görev olarak algılamak; (b) sevdiklerinin, katledilen bedenlerini bulma ve bunları yapanların kimliğini saptamak dahil, soykırım sırasında ne olduğu konusunda daha fazla bilgi edinme ihtiyacı; (c) çekilen ıstırabın genel kamuoyu tarafından bilinmesi ihtiyacı; (d) bozulan cemaat ilişkilerini yeniden yapılandırmaya katkıda bulunmak ve daha genel olarak toplumsal yeniden yapılandırma.¹⁴

Bu araştırmaya göre tanıklık için en güçlü güdü “bireyin soykırımı tanıklık etme sorumluluğu” idi.¹⁵

Ve nihayet uluslararası savaş suçları mahkemelerinde tanıklık yapan cinsel şiddet mağdurları üzerine iki ampirik araştırma var. Sierra Leone Özel Mahkemesi’nde kanıt vermek isteyen cinsel şiddet mağduru 10 kişi ile mülakatlarda ortaya çıkan güdüler, vahşet ve ihlal deneyimlerini anlatmak idi.¹⁶ İkincisi Gabriela Mischkowski ve Gorana Mlinarevic’in eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ICTY’de ve/veya Bosna Hersek Savaş Suçları Mahkemesi’nde tanıklık yapan 45 kadınla *Medica Mondiale* çalışması. Burada cinsel şiddet hakkında kadınların en sık tanıklık yapma sebebi olarak failin hesap vermesi ve cezalandırılması; önleme ve “gerçekten olup biten hakkındaki hakikatin anlatılması” olduğu belirtiliyordu.¹⁷ Bundan sonraki bölümde bu ampirik çalışmalara dayanarak şahitlik konusunda beş anahtar neden/güdü tanımlıyoruz; ahlaki bir görevi yerine getirmek, ceza adaleti arayışı, psikolojik acıyı azaltmak, suçlu ile yüzleşmek ve maddi kazanç sağlamak. Amaç, bu farklı çalışmalarını bir araya getirerek

¹¹ Eric Stover, Mychelle Balthazard and K. Alexa Koenig, (Duch ile Yüzleşmek: Kamboçya Olağanüstü Yargılama 001 Vakasına Sivil Tarafların Katılımı) ‘Confronting Duch: Civil Party Participation in Case 001 at the Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia’, *International Review of the Red Cross* 93 (2011): 503–546.

¹² Agy. 518.

¹³ Phil Clark and Nicola Palmer, (Soykırımı Tanıklık: Ruanda’da Mağdur ve Tanıkların Korunması) ‘Testifying to Genocide: Victim and Witness Protection in Rwanda’, (London: Redress, 2012).

¹⁴ Agy. 10.

¹⁵ Agy. 10.

¹⁶ Michelle Staggs-Kelsall and Shanee Stepakoff, (“Tecavüz Hakkında Konuşmak İstedığımız Zaman”: Sierra Leone Özel Mahkemesi’nde Cinsel Şiddeti Susturmak) “‘When We Wanted to Talk about Rape’: Silencing Sexual Violence at the Special Court for Sierra Leone’, *International Journal of Transitional Justice* 1(3) (2007): 355–374.

¹⁷ Gabriela Mischkowski and Gorana Mlinarević, (Tecavüz Davalarındaki Sorun: Tanıklar, Savcı ve Hakimlerin Eski Yugoslavya’da Cinselleşmiş Şiddet Hakkındaki Görüşleri) ‘The Trouble with Rape Trials: Views of Witnesses, Prosecutors and Judges on Prosecuting Sexualized Violence during the War in the Former Yugoslavia’ (Cologne: Medica Mondiale, 2009).

nedenler/güdüler hakkındaki varsayımlarını eleştirel olarak incelemek. Bu çözümleme kendi ampirik çalışmamız için bir bağlam yaratıyor ve böylelikle bu güdülerin bizim rapor ettiğimiz sonuçlara yansıyor yansımadağına bakmamıza ve aradaki çelişkileri açıklamamıza yardım ediyor.

Ahlaki bir Görevi Yerine Getirmek

“Ahlaki görev”, doğru ve yanlış çerçevesinde biçimlenmiş bir şeyi yapma sorumluluğuna işaret ediyor. Halihazırdaki savaş suçları mahkemeleri, uluslararası normları ve hukuku ağır biçimde ihlal etmiş olan bireylerin cezalandırılmasının, paylaşılan insani bir menfaat ve hiçbir şey yapmanın da ahlaksız ve tahammül edilemez olduğu anlayışına dayanıyor.¹⁸ Şahitliği ahlaki bir vazife olarak görmek, tanıklar açısından, kişinin daha genel bir topluluk ile ilişkisi çerçevesinde belirleniyor. Örneğin Stover’ın ICTY çalışmasında görüşülen 87 kişiden yüzde 90’ı, hakikatin kabulü ve kayıt altına alınmasını garanti etmek için “tanıklık ahlaki bir görevdir” diyordu.¹⁹ Biz burada tanıklığı ahlaki bir görev olarak görmenin üç yönünü inceliyoruz: 1) hakikati bilinir kılmak; 2) gelecekte savaş suçlarını önlemek; ve 3) mağdurları onurlandırmak.

Hakikati Bilinir Hale Getirmek

Savaş suçları mahkemelerinin temel amaçları şunlar: “tartışılmaz bir tarihi kayıt”, “inkarla mücadele” ve “toplulukların yakın tarihleri ile uzlaşmasını sağlamak.”²⁰ Bu amaçlarla uyumlu olarak tanıklar, hakikati bilinir hale getirmeyi (ilan etmeyi) istediklerini belirtiyor. Clark ve Palmer’ın araştırmasında görüştüğü altmış Ruandalı tanık “soykırım hakkında tanıklık yapmanın bireysel bir sorumluluk duygusundan kaynaklandığını” onlar için ilk dört güdüden birincisi olarak saydılar.²¹ Eski Yugoslavya Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi çalışmasında Stover, tanıklardan çoğunun, “aile ve topluluklarının çektiği ıstırabı, muhtemel failerin karşısında kayda geçirerek insanların bildiklerinin yanlış olduğunu göstermeyi” amaçladığını fark etti.²² Benzer şekilde ECCC (Kamboçya Olağanüstü Yargılama Mahkemesi) araştırmasında da “Kızıl Kmerler rejiminin dehşetini bütün uluslararası kamuoyunun duymasını garantiye almak arzusu” ortaya çıktı.²³ Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi’nde cinsel şiddet konusunda tanıklık yapan kadınlar da, savaş zamanı cinsel şiddet hakkındaki gerçeğin bilinmesini istediklerini söyledi.²⁴

Gelecekteki Savaş Suçlarını Önlemek

Tanıklık yapmayı ahlaki bir görev addetmek, gelecekteki savaş suçlarını engelleme arzusunu da içinde barındırabilir. Bu da savaş suçları mahkemelerinin çoğunda dile getirilen daha genel caydırıcılık amacı ile bağlantılı. ECCC (Kamboçya Olağanüstü

¹⁸ Diane F. Orentlicher, (Hesaplaşmak: Önceki Rejimin İnsan Hakları İhlallerini Kovuşturmak) ‘Settling Accounts: The Duty to Prosecute Human Rights Violations of a Prior Regime’, Yale Law Journal 100(8) (1998): 2537-2615.

¹⁹ Stover, yukarıda n.8.

²⁰ (ICTY Hakkında) ‘About the ICTY’, <http://www.icty.org/sections/> (erişim tarihi: 12 August 2014).

²¹ Clark ve Palmer, yukarıda n 13 s. 10.

²² Stover, yukarıda n. 8, s.127.

²³ Stover, Balthazard ve Koenig, yukarıda n 11.

²⁴ Mischkowski ve Mlinarević, yukarıda n 17.

Yargılama Mahkemesi) araştırmasında görüşülen kişiler, Kızıl Kmer rejimi hakkında dünyayı eğiterek, benzer suçların gelecekte önlenmesini umut etti.²⁵ *Medica Mondiale* araştırmasında katılımcılar, failer eğer mahkum olur da tutuklanırsa gelecekte cinsel şiddet riskinin azalacağını ifade etti.²⁶ Bazıları ek olarak, dehşeti yaratanların, yapanların bireyler olduğunu göstererek, gelecekte, etnik şiddetten sorumlu kişilerin tüm etnik grup değil, bazı saptanabilir bireyler olduğu gerçeğiyle engellenebileceğini söyledi. Bunlara karşılık Stover, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'ndeki 87 kişiden sadece ikisinin, genel olarak dünyanın başka yerlerinde olabilecek benzer korkunçlukları engelleyebileceğini ümit ederek tanıklık yaptıklarını ifade etti.²⁷

Mağdurları Onurlandırmak

Tanıklık yapmayı ahlaki bir görev olarak görmenin üçüncü boyutu,²⁸ “ölüler adına konuşmak”. *Medica Mondiale* çalışmasında tanıkların beşte üçü savaştan zarar görmüş kadınları, özellikle de hayatta kalamayanları onurlandırmak arzusunu dile getirdi.²⁹ Stover da eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde bazı kişilerin ölenler adına ve/veya öldürülen sevdikleri kişi adına olumlu bir iş, tanıklık yapmak istediğine dikkat çekmişti. Hatta, bu güdünün o kadar her bir yere nüfuz ettiğini söylüyordu ki eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde tanık olmak istemeyenler bile, ölüleri onurlandırmak için tanıklık yapacaklarını söylediler.³⁰ Kızıl Kmer çalışmasında görüşülenlerin nerdeyse tümü tanıklık yaparak, hem Mahkeme'de, hem de dinleyicilerin kafasında, sevdikleri kişinin hatırasının korunacağını umut ettiklerini söyledi.³¹

Ceza Adaleti Arayışı

Savaş suçları mahkemelerinde ikinci en önemli olarak dile getirilen tanıklık nedeni ceza adaleti arayışı ile ilgili. Belki diğer nedenler arasında bu, mahkemelerin amaçları ile en yakından bağlantılı, çünkü mahkemelerin temel amacı, hem yerel hem de uluslararası mahkemelere göre işlenen korkunç suçların failerini yargılamak ve mahkum etmek, Hannah Arendt'in iyi bilinen ve çok tartışılan şu sözlerinde olduğu gibi,

Mahkemenin amacı adaleti sağlamaktır, sadece budur; diğer belirtilmemiş amaçlar, en asil olanı bile, ana işlevi, suçlanan kişiye karşı yapılan suçlamaları tartmak, hüküm vermek ve hakedilen cezaları dağıtmak olan hukuku ana işlevinden alıkoyar.³²

Birçok tanık için adalet esas olarak ceza adaletidir ve kovuşturmaya, yargıya ve cezalandırmaya göre ölçülür. Bu görüş ile tutarlı olarak bazı psikolog ve hukuk kuramcıları kitlesel şiddet mağdurlarının, failerin kovuşturulmasını istediğini

²⁵ Stover, Balthazard ve Koenig, yukarıda n 11.

²⁶ Mischkowski ve Mlinarević, yukarıda n 17.

²⁷ Stover, yukarıda n. 8.

²⁸ Wendy Lobwein, (Toplumsal Cinsiyet Adaleti Grup Toplantısı notları, Tavsiyeler ve Mülahazalar), içinde Women's Caucus for Gender Justice, Recommendations and Commentary for the Elements Annex, submitted to the 26 July to 13 August 1999 Preparatory Commission for the International Criminal Court.

²⁹ Mischkowski ve Mlinarević, yukarıda n 17.

³⁰ Stover yukarıda, n.8, s. 105.

³¹ Stover, Balthazard ve Koenig, yukarıda n 11.

³² Hannah Arendt, (Eichmann Kudüs'te: Kötülüğün Sıradanlığı Üzerine Bir Rapor) 'Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil', (New York: Penguin, 1994), 253.

vurguladı.³³ Kamboçya Olağanüstü Yargılama Mahkemeleri'ne (ECCC) ilişkin araştırmada, görüşülen her kişi adalet ümidini dile getirdi, ne var ki adalet kavramının muğlaklığı göz önüne alındığında, bunun tam ne anlama geldiğini yorumlamak kolay değil. *Medica Mondiale* araştırmasında, görüşülen kişilerden yüzde 92'si esas amacın, faillerin cezalandırılması olduğunu belirtti.³⁴

Psikolojik Acıyı Azaltmak

Üçüncü temel neden tanıklığın psikolojik acıyı hafifleteceği beklentisine dayanıyor. Burada tartışılan diğer güdülerin tersine, bu, herhalde savaş suçları mahkemelerinin amaçlarına en uzak olan. Her ne kadar savaş suçları mahkemelerinin, tanıkların hikayelerini anlatmaya olanak tanınması genel olarak kabul edilse de, yasal prosedürün zor taleplerine uyum ile mağdurların hikayelerini anlatmayı bir ölçüde denetleme ihtiyacı arasında temel bir gerilim oluyor.³⁵ Gerilime rağmen tanıklar, hikayelerini anlatmak istediklerini söylüyor. Bu güdünün iki parçası var: Travma dolu deneyimlerini dile getirmek ve ıstırabını çektikleri ihlallerin ve bunların yarattığı zararın bilinmesi. Bunları aşağıda tek tek anlatacağız.

Zor Deneyimleri Aktarmak

Bir dizi kuramcı şiddet mağdurlarının travma-dolu deneyimlerini dile getirmek ihtiyacı olduğunu iddia etti.³⁶ Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Kamboçya Olağanüstü Yargılama Mahkemeleri araştırmalarında, "hikayelerini anlatma ihtiyacı" temel güdülerden biri olarak tanınmıştı.³⁷ SCSL'de (Sierra Leone Özel Mahkemesi) tanıklık yapan, ama aynı zamanda mağdurluk sürecini anlattığı ve kendi yazıp-yönetip oynadığı sağ kalan bir kadının vaka çalışmasında, acı veren olayları dile getirmek ve psikolojik acıdan kurtulma arzusu çok belirgin görünüyordu.³⁸ Aynı arzu, SCSL'deki³⁹

³³ Brandon Hamber, (Siyasi Şiddetten Sonra Topluları Dönüştürmek, Hakikat, Uzlaşma ve Akıl Sağlığı) 'Transforming Societies after Political Violence: Truth, Reconciliation, and Mental Health' (New York: Springer, 2009); Diane F. Orentlicher, (Hesaplaşmayı Yeniden Ziyaret: Evrensel Normları Yerel İdare ile Uzlaştırmak) 'Settling Accounts Revisited: Reconciling Global Norms with Local Agency', International Journal of Transitional Justice 1(1) (2007): 10–22; Daniel W. Shuman and Alexander McCall Smith, (Adalet ve Eski Suçların Kovuşturulması: Hukuki, Psikolojik ve Ahlaki Kaygıları Dengelemek) 'Justice and the Prosecution of Old Crimes: Balancing Legal, Psychological and Moral Concerns' (Washington, DC: American Psychological Association, 2000).

³⁴ Mischkowski ve Mlinarević, yukarıda n 17.

³⁵ Brandon Hamber, (Siyasi Şiddetten Sonra Topluları Dönüştürmek, Hakikat, Uzlaşma ve Akıl Sağlığı) 'Transforming Societies after Political Violence: Truth, Reconciliation, and Mental Health', (New York: Springer, 2009); Diane F. Orentlicher, (Hesaplaşmayı Yeniden Ziyaret: Evrensel Normlar ile Yerel İdareyi Uzlaştırmak) 'Settling Accounts Revisited: Reconciling Global Norms with Local Agency', International Journal of Transitional Justice 1(1) (2007): 10–22; Daniel W. Shuman and Alexander McCall Smith, (Adalet ve Eski Suçların Kovuşturulması: Hukuki, Psikolojik ve Ahlaki Kaygıları Dengelemek) 'Justice and the Prosecution of Old Crimes: Balancing Legal, Psychological and Moral Concerns', (Washington, DC: American Psychological Association, 2000).

³⁶ Judith Herman, (Travma ve İyileşme) 'Trauma and Recovery', (New York: Basic Books, 1992); Chris van der Merwe and Pumla Gobodo-Madikizela, (İyileşmemizi Anlatmak: Travma ile Çalışma Perspektifleri) 'Narrating our Healing: Perspectives on Working through Trauma', (Newcastle: Cambridge Scholars, 2007); Stevan M. Weine, (Felaketlerden Sonra Tanıklık: Siyasi Şiddet Travmalarının Anlatısı) 'Testimony after Catastrophe: Narrating the Traumas of Political Violence', (Evanston, IL: Northwestern University Press, 2006).

³⁷ Stover, yukarıda n 8; Stover, Balthazard ve Koenig, yukarıda n 11.

³⁸ Shanee Stepakoff, (Anlatmak ve Göstermek: Tanıklar Sierra Leone'deki Savaşın Vahşetini Hem

cinsel şiddet çalışmasında ve *Medica Mondiale* araştırmasında da belirgindi, ki bunlar da tanıklık yapmalarının temel nedeni olarak mağdurların hikayelerini anlatma arzusunu belirtmişti.⁴⁰ Öyle ki daha sonraki bir çalışmada, katılımcıların yarısına yakına bir rahatlama arzusundan söz etti. Biri şöyle dedi: “Bunu ruhumda taşıyamazdım”. Bir başkası, “Eğer olay hakkında konuşmasaydım delirirdim”. Bir üçüncüsü ise, “Bunları, fark yaratacak bir yerde söylemekten” söz etti. Bu son ifade, bazı kadınlar için sadece acı veren olayları dile getirmek için bir fırsat yaratılmasından öte, bunları kamusal bir alanda anlatma veya faillere ceza verme gücü olan bir forumda dile getirme arzusundan söz ediyordu.

Buna rağmen bazı bilim insanları savaş suçları mahkemelerinin, mağdurların hikayelerini anlatmak için epey sınırlı bir kapasitesi olduğundan söz etti.⁴¹ Burada şunu söylemek de önemli: Zimbabwe’deki bazı insan hakları ihlalleri mağdurları, buradaki Yüksek Mahkeme’de tanıklık yapmak konusunda epey mütereddit idi çünkü buradaki kültürel normlar, acı hikayelerin kamusal alanda anlatılmaması doğrultusunda idi; aynı zamanda kendilerini ve yakınlarını riske atmaktan korkuyorlardı.⁴² O halde bazı bireyler genel kamusal alandaki bir forumda hikayelerini anlatmayı tercih ederken, diğerleri sessiz kalmayı yeğleyebilir veya sadece özel alanda, veya daha küçük, yerel bağlamlarda dile getirmeyi tercih edebilir.

Kamunun Onayını Almak

Kamunun onayını almak arzusu, kendi hikayesini anlatma ihtiyacı ile yakından ilgili. Stover’ın Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTR) araştırmasında, bazı tanıklar, çektikleri ıstırapı mahkemenin anlamasını, kabul etmesini arzu ediyordu. Ancak burada tanıkların mahkeme heyetinin, orada çalışanların (mesela hakimler, avukatlar, psiko-sosyal danışmanların) onayını mı yoksa daha genel bir kamuoyunun (çatışma sonrası toplumlar ve/veya uluslararası topluluğun) onayını mı almak istedikleri açık değil.⁴³

Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi’nde (ICTR) altı mağdur-tanık ve üç şahitlik yapması planlanmış kişi ile görüşmelerinde, araştırmacılar, bu kişilerin, kendilerine karşı işlenen suçun kamuoyu tarafından kabul edilmesini istediklerini belirtti.⁴⁴ Kamudan onay alma ihtiyacının Ruanda Uluslararası Suç Mahkemesi’nden (ICTR) 60 tanık ile yapılan mülakat ve *gacaca* (bkz. *Mini sözlük*) tanıklıklarının raporlarında da görüldüğü ifade

Mahkeme, Hem de Sahnede Anlatıp Temsil Ediyor) ‘Telling and Showing: Witnesses Represent Sierra Leone’s War Atrocities in Court and Onstage’, TDR: The Drama Review 52 (2008): 17-31.

³⁹ Staggs-Kelsall and Stepakoff, yukarıda n 16.

⁴⁰ Mischkowski ve Mlinarević, yukarıda n 17 s. 518.

⁴¹ Dembour and Haslam, supra n 8; Nicola Henry, (Tecavüze Tanıklık: Savaş Zamanı Meydana Gelen Cinsel Şiddetin Kurbanları için Savaş Suçları Yargılamalarının Limit ve Potansiyeli) ‘Witness to Rape: The Limits and Potential of International War Crimes Trials for Victims of Wartime Sexual Violence’, International Journal of Transitional Justice 3(1) (2009): 114-134; Nicola Henry, (Tanıklık Yapmanın İmkansızlığı: Savaş Zamanı Tecavüz ve Adalet Vaadi) ‘The Impossibility of Bearing Witness: Wartime Rape and the Promise of Justice’, Violence Against Women 16(10) (2010): 1098-1119.

⁴² Amani Trust, (Sanık Sandalyesinde Kahramanlık: Tanıklık Örgütlü Suçlar ve İşkence Mağdurlarına Yardım Ediyor Mu? Zimbabwe’den Bir Pilot Çalışma) ‘Heroism in the Dock: Does Testifying Help Victims of Organized Violence and Torture? A Pilot Study from Zimbabwe’, (unpublished manuscript, 2002).

⁴³ Stover, Balthazard ve Koenig, yukarıda n 11.

⁴⁴ Binaifer Nowrojee, (“Adaletiniz Çok Yavaş”: Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi Tecavüz Kurbanları Konusunda Başarısız Mı Olacak?) “Your Justice Is Too Slow”: Will the ICTR Fail Rwanda’s Rape Victims?, UN Research Institute for Social Development Occasional Paper 10 (2005), 4.

edildi; ama burada da görüşülen kişiler çektikleri ıstırabın kamu tarafından bilinmesini ve anlaşılmasını istediklerini belirtti.⁴⁵ Kabul etmeli ki bu ince bir fark, ama öyle görünüyor ki o tanıklar kendilerinin gördüğü zararın bilinmesini, genel olarak işlenen cürümlerin bilinmesinden daha fazla önemsiyor. Aynı zamanda *gacaca* mahkemelerindeki tanıklar da “soykırım suçlarının kamusal olarak tanımlanması, tarif edilmesi ile kişisel izolasyon duygusunu ve toplum olarak acıyı görerek, kabulü ile aşmak” istiyordu.⁴⁶

Suçlanan Kişi ile Yüzleşmek

Tanıklık yapmak için başka bir güdü de suçlanan kişi/kişiler ile yüz yüze gelmek fırsatıyla ilgili. Aşağıda tartışıldığı gibi, kişiler, tanıklık yaparak görmeyi, duymayı ve suçlanan ile konuşarak iki farklı alt-amacı gerçekleştirmek istiyor: bilgi almak ve suçlanan kişilerle yüzleşmek.

Bilgi Almak İçin

ECCC (Kamboçya Olağanüstü Yargılama Mahkemesi) araştırmasında⁴⁷ ortaya çıkan temel tanıklık yapma nedenlerinden biri kendilerine ve sevdiklerine ne olduğu hakkında bilgi almak. Tanıklar, suçlanan kişiler ile mahkeme salonunda yüz yüze gelip öldürülen akrabaları hakkında bilgi almak istiyordu. Tipik olarak konuşmaları şöyle idi: “[Suçlanan kişinin] aileme ne olduğunu tam olarak bana anlatmasını istiyorum”.⁴⁸ Benzer şekilde Ruandalı tanıklarla yapılan araştırmada, soykırım döneminde ne olduğu konusunda daha fazla bilgi almak önemliydi, ki burada da doğrudan faillerin kimliğini öğrenmek, öldürülen sevdiklerinin bedenlerini bulmak tanıklık yapmanın ana nedenleriydi.⁴⁹

Stover’ın ICTY çalışmasında olduğu gibi *Medica Mondiale*⁵⁰ araştırmasında da görüşülen kişilerden bazıları, mağdurlar veya olaylar hakkında bilgi almak değil de, suçlanan kişi ve arkadaşlarının niye bu kadar zalimce davrandığını anlamak istiyordu.

Faile Yüzleşmek İçin

Stover’ın ICTY araştırmasına katılanların çoğu, suçlananlar ile işlediği suçlar ve yarattıkları yıkım nedeniyle yüzleşmek istiyordu.⁵¹ Benzer şekilde Kamboçya’da, S-21 (bkz. *Mini Sözlük*) de öldürülen sevdikleri kişiler ve ECCC mülakatlarında görüşülen 14 kişiden 10’u, suçlanan kişi ile görüşmenin kendileri için merkezi önemde olduğunu belirtiyordu. Aynı zamanda onlar, suçlanan kişinin işlediği suçlar için sorumluluğu kabul etmesini istiyorlardı.⁵² Biri şöyle diyordu: “Benim için, suçluya bizleri incittiğini söylemek önemliydi; sadece öldürdüğü kişileri değil, bizi de”.⁵³

⁴⁵ Clark ve Palmer, yukarıda n 13.

⁴⁶ Agy.

⁴⁷ Stover, Balthazard ve Koenig, yukarıda n 11 s. 518-519.

⁴⁸ Agy. 519.

⁴⁹ Clark ve Palmer, yukarıda n 13.

⁵⁰ Mischkowski ve Mlinarević, yukarıda n 17.

⁵¹ Stover, yukarıda n.8.

⁵² Stover, Balthazard ve Koenig, yukarıda n 11.

⁵³ Agy., 522

SCSL'deki (Sierra Leone Özel Mahkemesi) cinsel şiddet mağdurları ile yapılan mülakatlarda, görüşülen 10 kişiden⁵⁴ hemen tümü, suçlu ile yüz yüze gelmekten söz etti. *Medica Mondiale* çalışmasında görüşülenlerden çoğu failin gözünün içine bakıp ona ne yaptığını söylemek istediklerinden söz etti.⁵⁵ Zimbabwe araştırmasında, birkaç tanık suçlanan kişinin, onları mahkeme salonunda görmelerini ve tanıklıklarını dinlemesini istediklerini söyledi, ama birkaçı da suçlanan kişi ile yüzleşmekten korktuklarını ifade etti.⁵⁶

Maddi Kazanç Elde Etmek

Geçiş dönemlerinde tanıklara dair yazılı birikimde, çoğu zaman maddi kazanç elde etmekten söz edilir, ama yapılan ampirik çalışmalarda bundan pek bahsedilmez. Sierra Leone Hakikat ve Toplumsal Mutabakat Komisyonu'na ilişkin olarak Rosalind Shaw, "mağdur ve yaşayanlardan önemli bir kısmının, kendilerine ekonomik destek sağlayacağı için"⁵⁷ tanıklık yaptıklarını iddia etti. Tracey Gurd da savaş suçları mahkemelerinde tanıklık yapanlardan çoğunu, maddi kazanımın güdülediğinden bahsetti.⁵⁸ Benzer şekilde maddi teşvikin, tanıklık yapma kararında bir rol oynadığı, 14 çocukla görüşülen SCSL⁵⁹ raporunda da iddia edildi, ama bu, savunma avukatının sözleri; kendi ifadeleri değil.

Savaş suçları tanıkları üzerine yapılan ampirik çalışmalarda, mali ve maddi kazanımlardan genellikle bahsedilmiyor. Savaş suçları tanıkları üzerine ampirik çalışmalardan mesela, Stover'ın ICTY (Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi) çalışmasında ve ECCC'de (Kamboçya Olağanüstü Yargılama Mahkemeleri) bu tür kazanımlardan hiç söz edilmedi, genellikle mali ve maddi beklenti ifadeleri yer almıyor.⁶⁰

Savaş suçları tanıkları üzerine yapılan ampirik çalışmalarda mali ve maddi beklentiler pek yer almıyor.

Ne ICTY cinsel şiddet çalışmasında ne de Ruandalı tanıklar arasında ilk üç temel neden olarak ve bazı ufak tefek tanıklık yapma nedenleri arasında⁶¹ maddi/mali kazanım yoktu.⁶² O halde mevcut post-kolonyel çalışmalar arasında tanıkların, var olan koşullarda şahitlik yaparken maddi kazanımların önemli olup olmadığı kesin değil. Ama şu mümkün: uluslararası mahkemede faille karşılaşarak dokunulamaz bir ödül uman mağdur-tanıklar için maddi kazanımlar, Hakikat Komisyonlarındakinden daha fazla olabilir çünkü burada faillerin ceza adaleti tarafından cezalandırılmasını görmenin içsel tatmini daha fazladır.

⁵⁴ Staggs-Kelsall ve Stepakoff, yukarıda n 16.

⁵⁵ Mischkowski ve Mlinarević, yukarıda n 17.

⁵⁶ Amani Trust, yukarıda n 43.

⁵⁷ Rosalind Shaw, (Hafıza Sürtüşmeleri: Sierra Leone'deki Gerçekler ve Uzlaşma Komisyonu Komisyonunu Yerelleştirmek) 'Memory Frictions: Localizing the Truth and Reconciliation Commission in Sierra Leone,' *International Journal of Transitional Justice* 1(2) (2007): 183-207.

⁵⁸ Tracey Gurd, (Afrika'da Uluslararası Adaleti Bireyselleştirmek: Mağdurların Adalet Girişimlerine Odaklanmak) 'Individualizing International Justice in Africa: Focusing on the Victims,' *Justice Initiatives: A Publication of Open Society Justice Initiative* (February 2005).

⁵⁹ Kyra Sanin ve Anna Stirnemann, (Sierra Leone Özel Mahkemesinde Çocuk Tanıklar) 'Child Witnesses at the Special Court for Sierra Leone' (Berkeley, CA: War Crimes Study Center, 2006).

⁶⁰ Stover, yukarıda n 8; Stover, Balthazard ve Koenig, yukarıda n 11.

⁶¹ Mischkowski ve Mlinarević, yukarıda n 17.

⁶² Clark ve Palmer, yukarıda n 13.

Özet olarak, savaş suçları tanıkları üzerine yapılmış mevcut araştırmalar, tanıklık nedeni olarak pek çok güdüye işaret etti. Her ne kadar çoğu tanığın, çoklu nedeni olsa da, tüm araştırmalara bakarak aralarında farklara neden olan etmenleri keşfetmek kolay değil. Zorluğun bir kısmı metodolojik ve kavramsal eksikliklerden kaynaklanıyor olabilir. Örneğin, çalışmalardan çoğu az sayıda deneğe dayanıyordu ve belki tanıkların tümünü temsil etmiyordu. Ek olarak, mevcut çalışmalar yapılandırılmış veya yarı-yapılandırılmış mülakat formları kullanıyor, bu da tanıkların yanıtlarını etkilemiş olabilir. Biz bu araştırmada, tanıkların kendi görüşlerini öğrenmek için en iyi yöntemin açık uçlu sorular sorup, yanıtları aynen kaydetmenin daha iyi bir yöntem olacağını düşündük.

Mevcut literatür kavramsal olarak pek çok önemli bağlamsal faktörü yeterince değerlendirmemiş. Bu faktörlerden biri çatışmanın doğası ile ilişkili. Örneğin Arjantin'deki "kirli savaş"taki gibi zorla kaybettirilmeler sonrası, mağdur edilen sevdiği kişi hakkında bilgi almak çok daha baskın bir etken olabilir.⁶³ Benzer şekilde soykırım ve etnik çatışmanın neden olduğu şiddet durumlarında da tanıklık yapmanın nedeni/güdüleri bir etnik grubun çektiği ıstırapı kamunun öğrenmesini sağlamaktır, belki.⁶⁴ Sierra Leone savaşında etnisite, Ruanda veya eski Yugoslavya'dakinden çok daha az bir rol oynadı. Biz de bu nedenle SCSL (Sierra Leone) tanıklarının kapsamlı bir araştırmasının, savaş suçlarında rol oynamışlar ile etnik çatışmalara dayalı diğer araştırmalar arasında ilginç karşılaştırmalara imkan vereceğini düşündük.

Bir başka yararlı fark, değişik tanık tipleri ile ilgili. Önceki araştırmalar mağdurlara ve kovuşturma (davalı) tanıklarına dayanıyordu.⁶⁵ Ama içerden tanıklık, çoğu savaş suçları mahkemesi süreç ve sonuçları açısından merkezi önemdedir. Dahası, savaş suçları tanıklarının önemli bir kısmı savunma için tanıklık yapar. Bu nedenle savunmanın nedenlerini anlamak, kovuşturmanın nedenlerini ve içerdekilerin, hatta mağdurların nedenlerini anlamak çok önemlidir. Nedenler duruşmaya göre değişebilir.

Ek olarak kültür ve etnisite de önemli ve ilgili değişkenler olabilir. Örneğin, Zimbabve'deki bazı işkence mağdurları gibi, travmatik deneyimlerinin ancak gizli ortamlarda açıklanabileceği kuralına uyar.⁶⁶ Bu da acılı travma hikayelerini kamusal alanda anlatmanın, bazı bireyler için temel bir güdü olamayacağını ima ediyor.

Ve nihayet, nedenler yaş ve toplumsal cinsiyet gibi tanık özellikleri ile ilgili olabilir. Her ne kadar şimdiye kadar kimse, yaşın tanıklık yapmaya etkisini araştırmadı ise de, genel olarak çocuk tanıklar üzerine yapılan araştırmalar ile gençler ve daha ilerdeki yaşta kişiler için tanıklık yapma nedenleri farklı olabilir.⁶⁷ Benzer şekilde her ne kadar bazı araştırmacılar ahlaki mantıksal örüntülerin kadın ve erkekler için farklı olduğunu keşfetmiş olsalar da⁶⁸ kadın ve erkekler arasında tanıklık yapma güdüleri arasındaki farkları doğrudan araştıran bir çalışma da yok.

⁶³ Nancy Caro Hollander, (Korku Kültürü ve Toplumsal Travma: Nefret Zamanında Aşık Olmak) 'The Culture of Fear and Social Trauma', in *Love in a Time of Hate: Liberation Psychology in Latin America* (New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 1997).

⁶⁴ Stover, yukarıda n.8.

⁶⁵ Buna bir istisna Clark ve Palmer'ın araştırması. Yukarıda n 13. Bu araştırmada savunma tanıkları da vardı.

⁶⁶ Amani Trust, yukarıda n 42.

⁶⁷ Sanin ve Stirnemann, yukarıda n 59.

⁶⁸ Carol Gilligan, (Farklı Bir Seste: Psikolojik Kuram ve Kadınların Gelişimi) *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1982).

Biz araştırmamızı bu bahsettiğimiz zaafı aşmak üzere tasarladık. Ruanda, Kamboçya ve eski Yugoslavya'daki ve başka yerlerdeki araştırmalar ile aynı soruları kullandık, ama Sierra Leone'deki tanıklara odaklandık. Bu da bize farklı post-kolonyel çatışma ortamlarında güdülerin nasıl değiştiğini anlamaya yardım etti.

Yöntemler

Örnekleme ve Ölçüler

Örnekleme SCSL'de (Sierra Leone Özel Mahkemesi) tanıklık yaptıktan sonra görüşülen 200 kişiden oluşuyordu. İçinde, Sierra Leone'de yapılan üç davanın hepsinden ve hem davacı, hem de davalı tanıkları vardı. Bunlar Devrimci Birleşik Güç (RUF), Silahlı Kuvvetler Devrimci Konseyi (AFRC), Sivil Savunma Güçleri (CDF) ve savaş suçları mağdurları ile içerden kişilerden oluşuyordu. (Tablo 1)

Mağdurlar, savaş suçlarına kendileri veya akraba veya arkadaşları maruz kalmış, silah kullanmamış, silahlı hiçbir gruba üye olmamış ve şiddet kullanmamış kişiler olarak tanımlanmıştı. İçerden kişiler ise yargılanmakta olan silahlı bir gruba üye olmuş ve bu yapı ile eylemleri hakkında şahitlik yapan kişiler olarak tanımlanmıştı. İçerden kişilerin çoğu, kendileri de savaş ile bağlantılı şiddete karıştıklarını söylemişti ancak bunlar yargılanmadı çünkü SCSL sadece üst komutayı yargılama kararı almıştı. 1999'daki bir barış anlaşması, alt düzeyde faileri af etmişti.

200 katılımcıdan 147'si ile, SCSL'nin tam-zamanlı Tanık ve Mağdur bölümü (WVS-Witness and Victims Section- Tanık ve Mağdur Bölümü) çalışanları, Tanıklık-Sonrası Psiko-Sosyal Değerlendirme (PTPA- Post-testimony Psychosocial Assessment) için 2005 Haziran ila 2007 Temmuz arası görüşmüştü. On iki tanesi ile birden çok kere görüşüldü. Bunlardan altısı sonraki bir mülakatta da aynı yanıtı verdi. Birbirinin aynısı yanıtlar çözümleme dışı tutulurken birbirinden farklı yanıtlar çözümlemeye dahil edildi.

Mart ve Haziran 2007 arasında bir iç program değerlendirmesi için WVS ve PTPA bağımsız olarak 53 tanık ile ek olarak görüşüldü.⁶⁹ Katılımcıların çoğu iç program değerlendirmesinde PTPA için niye tanıklık yaptıklarını zaten açıklamışlardı. Hem PTPA, hem de program değerlendirmesi için görüşülenlerin sadece ilk PTPA yanıtları çözümlemeye dahil edildi. Program değerlendirme katılımcılarından 53'ü PTPA'ya dahil edilmemişti.

⁶⁹ Simon Charters, Rebecca Horn and Saleem Vahidy, (Tanıkların Korunması ve Desteklenmesi için En İyi Uygulamalar: Sierra Leone Özel Mahkemesi'nin Tanık ve Mağdur Bölümünün Değerlendirmesi) 'Best-Practice Recommendations for the Protection and Support of Witnesses: An Evaluation of the Witness and Victims Section of the Special Court for Sierra Leone', (Freetown: Special Court for Sierra Leone Witness and Victims Section, 2008).

**TABLO 1. Katılımcıların Demografik ve Tanık Kategorileri
Olarak Yüzdesi**

	%	-N
<i>Toplumsal Cinsiyet</i>		
Erkek	76	153
Kadın	24	47
<i>Yaş</i>		
17-30	23	43
31-40	25	46
41-50	26	50
51 ve üstü	26	49
<i>Tanık türü</i>		
Davacı	57	113
Davalı	43	87
<i>Dava*</i>		
CDF	30	60
RUF	26	51
AFRC	52	104
<i>Mağdur statüsü</i>		
Mağdur**	76	151
İçerden**	22	44
Çocuk Savaşçı	3	5
Toplam		200

* Bazı tanıklar birden fazla duruşmaya katıldıkları için toplam %100'den fazla.

** Eski çocuk savaşçılar ne kurban, ne de içerden kategorisine dahil edildi.

PTPA'daki soru: "Niye tanıklık yaptınız?" idi. Program değerlendirme sorusu ise "Niye tanıklık yapmayı seçtiniz?" Biz iki soruyu birleştirip niye katıldıklarının yanıtı olarak tek bir cevap olarak aldık.

Araştırmanın Yürütülmesi

WVS'in görevi, tanıklık yapanların her hangi bir şekilde olumsuz etkilenip etkilenmediğinin değerlendirmektir. WVS psikoloğu (ilk yazar), PTPA'yı tasarladı ve kullanılırken de gözetledi. Tanıklık yapma güdülerine/nedenlerine ek olarak PTPA, tanıklardan genel fiziki ve akıl sağlığı durumlarını, tanıklık yapmanın belli yönlerini ve kendi psiko-sosyal durumlarının işlevine nasıl yardım ettiğini sordu. Ek olarak yapılan 53 mülakatta, tanıklara WVS hizmetlerinden ne ölçüde memnun olduklarını değerlendirecek sorular soruldu.

Tanıklıklar tamamlandıktan sonra tanıklar tek tek çağrıldı. Mülakatı yapanlar Sierra Leoneli WVS'nin işe aldığı psiko-sosyal çalışanlar idi. Hepsi, oranın dili Krio'yu, İngilizceyi ve yerel dillerden birini iyi konuşuyordu. Görüşmeler, tanığın tercih ettiği dilde yapıldı. Görüşülenlerden yüzde 67'si ile tanıklıklarının birinci yılı dolmadan konuşuldu, geri kalanlarla da az daha sonra. Duruşmalar 21 ila 48 ay arasında bir sürede

gerçekleşti. Çoğu durumda mülakatı yapan kişiler merkezden epey uzak ve güvenliği tartışmalı yerlere gitmek zorunda kalıyordu. Dolayısı ile tanıklığın tamamlanması ile tanıklık-sonrası mülakat, pratik koşullara bağlıydı (hava, araç olup olmadığı, duruşmalar arasında boş zamanlar vs).

Tüm mülakatlarda görüşmeciler tanığın yanıtını, bütünüyle, kelimesi kelimesine yazdı ve bunlar bu şekilde bilgisayara girildi. İlk yazar 160 mülakatı birkaç kere okudu ve bu temelde her bir tür güdü/neden için bir kodlama sistemi geliştirdi. Sonra birinci ve üçüncü yazar bu şemayı geliştirmek, kapsamlı ve kültürel açıdan duyarlı olduğuna emin olmak için bir kaç kere buluştu. Ardından ikinci yazar bu taslağı okudu ve bazı düzeltmeler önerdi.⁷⁰

Geriye kalan 53 mülakat, kodlama sistemi yaratılırken kullanılmadı. Ancak sonradan yapılan incelemede mevcut şemanın, görüşülenlerin yanıtlarının tümünü kapsayacak şekilde yeterince ayrıntılı olduğu görüldü.⁷¹

Çözümleme

Birinci ve ikinci yazarlar birbirlerinden bağımsız olarak tüm yanıtları kodladılar. Cohen kappa katsayısı iki kodlayıcı arasındaki uyumu ölçmek için kullanıldı ve uyumun yeterli olduğu (Cohen's $k= 0.69$) görüldü. Dolayısı ile analizde sadece ilk yazarın kodları kullanıldı. Daha sonra kodların sıklığı ölçüldü. İki uçlu ki kare analizi ile yanıtların demografik ve tanık tipine bağımlılığı ölçüldü. Tüm Ki kare analizlerinde tek serbestlik kertelesi kullanıldı ve .05 önem seviyesi kullanıldı⁷² Ek olarak, çoklu yanıt örüntülerini hesaplamak için Spearman korelasyonu hesaplandı. Çok sayıda korelasyon ve bazısı için düşük sayıda yanıt olması nedeniyle Spearman korelasyonları için önem seviyesini $p=.01$ de tuttuk, .01 ila .05 arasındakileri de marjinal önemde olarak değerlendirdik. Beşten az sayıda yanıt olduğu durumlar hariç, her bir hücrede istatistiki açıdan önem taşıyan tüm sonuçları yazdık.

Güçlü Yönleri ve Sınırları

SCSL'de tanıklardan yaklaşık üçte ikisi ile mülakat yaptık. Elimizde oldukça büyük bir örneklem grubu vardı; bu da istatistiki açıdan bize güç veriyordu. Üstelik örneklem grubunda hem içerden kişiler, hem de mağdurlar mevcuttu. Çözümlemede tanıkların görüşlerini inceleyebilmek için hem sayısal, hem de kalitatif analiz yöntemleri kullandık. Araştırmamıza katılanlar ile katılmayan tanıklar arasında nedenlerin/güdülerin farklı olup olmadığını sınıyamadık ama elimizde bir fark olduğuna dair kuşku da yok.

Tanıklardan bazısı maddi nedenlerle şahitlik yaptıklarını, özellikle de SCSL çalışanlarına ifade etmekte zorlanmış olabilir. Mamafih mülakatçıların, SCSL çalışanı olmasının maddi kazancı kabul etmeyi kolaylaştırdığı da iddia edilebilir (ör. mülakatçılar bu tür kazanımı sağlayabilir veya bölüm başkanına bunu tavsiye edebilir diye). Tanıkların dava

⁷⁰ Shanee Stepakoff, Simon Charters and Shawn Reynolds, (Psiko-sosyal izleme Araştırmasından İlk Bulgular) Preliminary Findings from Psychosocial Follow-Up Research (yayımlanmamış makale, 2007), yazarlardan alınabilir.

⁷¹ Son kodlama şeması ve kodlara tekabül eden yanıtlar yazarlardan alınabilir.

⁷² Bu alfa seviyesi ile, hücrelerde eşit olmayan sayılarla bile küçük korelasyonları farketmek için %99.9luk bir gücümüz var.

bitiminde çeşitli maddi yardım istemiş olmaları göz önüne alındığında, eğer çok önemli olsaydı maddi nedenlerden söz etmekten imtina edeceklerini pek sanmıyoruz.

Bütün tanıklar göz önüne alındığında suçun işlendiği zaman, dava ve mülakat arasında farklı süreler vardı. Savaş 1991-2002 yılları arasında oldu, davalar 2004 Haziran ve Temmuz ve 2005 Mart aylarında başladı; mülakatlar ise Haziran 2005 ile Temmuz 2007 arasında yapıldı. Tanıklık yapma nedenlerinin zaman içinde değişimini maalesef inceleyemedik. Ancak çoğu tanığın şahitlik yaptıktan bir kaç ay sonra nedenlerini tanımlamaları ve bunu çok ayrıntılı bir şekilde ifade etmeleri bizi çok etkiledi. Buna rağmen biz, bu yaklaşımın en zengin veri birikimini sağlayacağını, en az yanlı ve en az araştırmacı varsayımına dayanacağını düşündük. Ayrıca tanıkların kendilerini istedikleri gibi ifade etmelerine izin vermenin, farklı nedenleri, güdülerini çok daha iyi açığa çıkaracağını düşündük.

Sonuçlar

Bu bölümde bulgularımızı soruya göre yaptığımız içerik analizi ile sunuyoruz; bunlar şahitlik yapmanın çeşitli güdülerini, nedenleri ortaya koyuyor. Ardından, belli tanık özelliklerine göre, tanıklık yapma nedenleri arasındaki istatistiki önem taşıyan ilişkileri ortaya koyuyoruz.

Güdüler/Nedenler Silsilesi

Nedenler/güdüler sorusuna verilen toplam 460 yanıt kodlandı. Bu yanıtlardan 18 neden kategorisi oluşturduk. Toplam 195 şahit, “tanıklık yapma nedenleri” sorusuna mantıklı yanıt verdi; bunlar da 18 kategoriye ayrıldı. Ek olarak beş tanığın verdiği yanıt hiç bir kategoriye uymuyordu, dolayısı ile bunları “diğer” kategorisinde değerlendirdik. (Tablo 2). ‘Diğer’ grubunda kodlanan bir kaç yanıt da, ya mantıklı değildi, ya da açıkça sıra dışıydı (ör: isyancıların biri şöyle dedi: ‘o adam çocuğumun babası, tanıklık yaparsam gelip çocuğun sorumluluğunu alacağını umdum’ gibi). Tanıklardan dörtte üçü (n=148) çoklu tanıklık yapma nedeni bildirdi (iki veya daha fazla). Toplam 67 tanık üç veya daha fazla, 19 tanık da dört veya daha fazla neden bildirdi.

En sık rastlanan tanıklık yapma nedeni ‘cevap vermek ve savaş sırasında bana karşı yapılan yanlışlara hayır demek için’ idi. 67 tanık bu nedenden söz etti. Örnekler arasında şunlar var:

Çok kötü dövülüp hapse atıldım.. ta ki patronum gelip beni kurtarana kadar, bu bana tanıklık yapma kararlığı verdi.

İsyancılar beni yakaladı ben de buraya bana yaptıklarını anlatmaya geldim.

Tanıklık yaptım çünkü bunlar beni ve arkadaşımı yakaladı... O zaman çok güçsüzdüm, onlara hiç bir şey yapamadım.

İkinci en çok sözü edilen neden “kamuoyunu ve tüm dünyayı savaş hakkında bilgilendirmek için” idi. Bunlardan yarısı (n=30) dünya kamuoyunu vurgularken 3 kişi özel olarak Sierra Leone’deki kamuoyundan söz ediyordu. Örnekler arasında şunlar var:

Bütün Sierra Leone bilsin ki biz Kamajorlar ülkeye iyilik yaptık.

Bütün dünyanın benim hikayemi dinlemesini, bana ve aileme ne olduğunu bilmesini istiyorum.

Tanıklık yapmak da esas nedenim tüm uluslararası topluluğun bu ülkede neler olup bittiğini öğrenmesini istediğim için.

TABLO 2. Tanıklık yapma nedenleri (En çoktan en aza doğru sıralanmış olarak)

Tanıklık yapma nedeni Tanıkların %	Tanıkların sayısı	
Bana karşı yapılanlara tepki/olan-biteni ifşa etmek	67	33.5
Kamuoyunun/dünyanın savaş konusunda bilgilenmesine katkıda bulunmak	60	30
Adalet/hesap verebilirliğe katkı, savaş suçlarından sorumluları cezalandırmak	47	23.5
Başkalarına karşı yapılanlara tepki/ bunları ifşa ve haksızlığa uğrayanlara karşı ahlaki görev	47	23.5
Mahkemeye/hakimlere yardım ve bilgi, Mahkemenin bana gösterdiği ilgiye karşılık	45	22.5
Savaşta olanlar konusundaki hakikati ortaya koymak	38	19
Zor/acı deneyimlerim hakkında konuşmak, sessizliğimi bozmak	37	18.5
Barışa katkıda bulunmak, gelecekteki savaş suçlarını önlemek	34	17
Yurtseverlik, ülkenin iyiliği için, yurttaşlık görevi	22	11
Suçlananları temize çıkarmak	14	7
Bir yurttaşlık görevimi yerine getirmek için tanıklık	13	6.5
İçimi boşaltmak, rahatlamak/huzura kavuşmak, daha iyi hissetmek	12	6
Savaşa dahil oluşumu açıklamak/berraklaştırmak	7	3.5
Diğer	5	2.5
Maddi destek [tıbbi destek almak, okul ücretimi ödemek ve/veya diğer maddi çıkar]	4	2
Suçlananlarla karşılaşmak/yüzleşmek, suçlananların dinlemesini sağlamak	3	1.5
Affetmeme yardım etmesi için, intikam arzumu azaltmak için	3	1.5
Cezamı çekmek, günahlardan arınmak için	1	0.5
Hatalarımı affettirmek veya vicdanımı temizlemek için	1	0.5

N= 200

Görüşülenlerden 47 kişi “Tepki göstermek, başkalarına yapılan yanlışlara hayır demek, başkalarına karşı ahlaki görevimi yerine getirmek” yanıtını verdi. Örnekler arasında şunlar var:

Tanıklık yaptım çünkü oğlumu sakatladılar dolayısı ile elime tanıklık yapmak fırsatı geçince bunu can-ı gönülden yaptım.

Tanıklık yaptım çünkü kız kardeşim tecavüz edilerek öldürüldü.

Onların insanlara işkence yaptığını, öldürdüğünü, evleri yaktığını gördüm... Sonra
Özel Mahkeme gelince dedim ki, bırakın gidip tanıklık yapayım.

Katılımcılardan altısı, şiddet gören ve tanıklık yaptıkları olaydaki mağdurun yaşadığını söylerken, 14ü mağdurların öldüğünü belirtti; geriye kalanlar, mağdurların yaşayıp yaşamadığı konusunda bilgi vermedi. Yanıtlar arasında şunlar var:

Mahkemenin, cezasızlığı ortadan kaldırmasını ve failleri bize karşı işledikleri suçlar için cezalandırılmasını istediğim için tanıklık yaptım.

Adaletin yerini bulmasını istedim.

Suçlulara hakkettikleri şekilde davranılmasını istediğim için tanıklık yaptım.

Toplam 45 tanık mahkemeye ve/veya hakimlere yardım etmek istedikleri, veya Mahkeme'nin onlara gösterdiği ilgiye karşılık vermek için tanıklık yaptıklarını söyledi. Yanıtlar arasında şunlar var:

Tanıklık yaptım çünkü mahkeme bize ne olduğu ile ilgileniyordu.

Tanıklık yapma nedenim şudur... Gelip Mahkemede halkımıza ne olduğunu anlatmam istendi.

38 tanığın en sık sözünü ettiği 6 neden, “savaşta ne olduğu konusunda gerçeği ortaya koymak ve kayda geçirmek”. Örnekler şunlar:

Kendi hareketimiz RUF'un içindeki gerçeği mahkemenin bilmesini, savaşta ne yaptığımızı öğrenmesini istedim.

Orada (coğrafi yerin adı) neler olup bittiği gerçeğini korkunç vahşeti mahkemenin bilmesini istedim.

Çünkü ben tanıklık yapmasaydım Özel Mahkeme böyle bir olay olduğunu bu insanların nerede öldürüldüğünü bilmeyecekti.

Otuz yedi tanık ‘Kendi sessizliğini bozmak’ ve zor deneyimler hakkında konuşmaktan bahsetti; bu en çok sözü edilen yedinci nedendi. Örnekler şöyle:

Tanıklık yapma nedenim bana ne olduğunu anlatarak başkalarına açılmak.

Eğer bana olanlar hakkında bir köşede sessizce otursaydım, öldüğümde başıma gelenleri başkalarına anlatmadığım için kendimi çok suçlardım.

Çünkü birisi size kötü bir şeyler yaparsa ve sizi dinlemeye istekli başka biri varsa sizin kötü şeyleri gidip anlatmanız gerekir.

Nedenlerin Toplumsal Cinsiyet, Yaş, Tanık ve Dava Türüne Göre Ayrıştırılması

Toplumsal Cinsiyet

Kadınların, erkeklerden daha büyük bir oranı (%32- %14) “kendi acı veren deneyimleri anlatmak istediklerini” söyledi (Ki kare=7.33, p=.007). Aynı zamanda kadınların daha çoğu (%19, n=8), ‘içlerindeki yükü boşaltmak, daha iyi hissetmek, kafamın huzura ermesi için’ gibi nedenlerden söz ederken erkeklerden sadece 4 (%2.6) aynı sebebi ileri sürdü. (Ki kare=16.17, p<.0001). Huzur konusundaki yanıtlardan şöyle örnekler var:

İçimi açıp kafamdaki yükü boşaltmak istedim.

Bazen içimde işkence yapılmış duygusu uyanıyor, tanıklık yaparsam daha iyi hissedeceğimi düşündüm.

Çünkü bu beni çok rahatsız ediyordu, sonra ortaya bu fırsat çıkınca, rahatlamak ve daha iyi hissetmek için gidip tanıklık yaptım

“Acılı deneyimler hakkında konuşmak”, “içimi boşaltıp kafamda huzura erişmek” kavramsal olarak birbiri ile ilgili. Bu ikisini içerecek daha iyi bir değişken yaratmak için “kendini ifade etme” nedeni/güdüsü olarak tanımladık, ve bunları ‘biri’ veya ‘hiçbiri’ olarak kodladık. Bu durumda kadınların “kendini ifade etmek” bağlamında erkeklerden çok daha fazla yanıt verdiğini gördük (%45 e karşı %16) (Ki kare=17.33, p<.0001).

Benzer şekilde erkeklerden çok daha fazla kadın (%47 e karşı %28) kendilerine yapılanlara karşı çıkmak veya hayır demek için tanıklık yaptıklarını söyledi (Ki kare= 6.89, p=.0009).

Kadınlardan daha çok erkek (%19’a karşı %6) “barışa katkı yapmak ve gelecekteki savaş suçlarını önlemek” güdüsünden bahsetti (Ki kare= 4.23, p=0.04). Bu bağlamdaki yanıtlardan bazıları şöyle:

Gelecekte bu tür olayları önlemek için.

Ülkemizde sonsuza kadar barış olması için.

Benzer dürtü ile hareket etmek isteyenleri önlemek, çünkü eğer insanların onlara karşı tanıklık yapacağını ve kovuşturulacaklarını bilirlerse, o zaman yapmayacaklardır.

Yaş

Yaşlı ve orta yaşlılara göre gençler (30 yaşın altındakiler, n=7) daha fazla (%15) içlerini boşaltmak için tanıklık yaptıklarını söyledi.

Mağdurluk statüsü

Görüşülenlerden beş tanesi eski çocuk savaşçı idi, dolayısı ile hem içerden kişiler, hem de mağdurdular. Deneyimleri, savaşmayan mağdurlardan ve yetişkin içerdekilerden çok farklı olduğu için bu beş kişinin verileri mağdur tanıklar ile içerden tanıklar analizine dahil edilmedi.

Mağdurlar (%28) tanıklık yapma nedenlerini ‘savaş sırasında yapılan hatalara hayır deyip tepki göstermek’ olarak içerdekilerden (%2) daha fazla tanımladılar (Ki kare=13.41, p<.001). Benzer şekilde içerden kişilere (%14) karşın mağdurlar (%39) kendilerine şahsen yapılan hatalara cevap vermek için tanıklık yaptıklarını söyledi (Ki kare=9.85, P=.002). Yukarıdaki iki kategoriyi birleştiren, yeni “ahlaki kınama” değişkenini kullanınca, mağdurların %52si böyle söylemiş oldu, buna karşılık içerdekilerin sadece yüzde 13’ü. (Ki kare 22.33, p<.001).

İki güdü içerdekiler tarafından daha sık rapor edildi. İçerdekilerin yüzde 36’sı “Savaşta ne olduğu gerçeğinin ortaya konması için” yanıtını verdi, (%36 ya karşı % 14, Ki kare=9.85, p<.002). ‘Savaşa katılma nedenimi açıklamak için’ güdüsünü seçenler hepsi içerden kişilerdi. Bu koda verilen cevaplardan şöyle örnekler verilebilir:

Benim vahşete karışmadığımı insanların bilmesini istiyorum, bunun için tanıklık yapmam gerekti.

Hiç bir hata yapmadım, bunu kanıtlamak için.

İçerden tanıklardan altı kişi bu nedenden söz etti, buna karşılık mağdurlardan sadece biri. Burada sayılar çok düşük olduğu için Ki kare testi yapılmadı.

Taraf

Kovuşturma tanıklarından 13ü (%11.5) yüklerini hafifletmek, daha iyi hissetmek, kafalarında huzura erişmek için tanıklık yaptığını söylerken, savunma tanıklarından hiçbiri bunu dile getirmedi (Ki kare, 10.71, $p=0.001$). Savunma tanıklarına göre (%14), soruşturma tanıklarından daha büyük bir kısmı (%35) ‘Savaş hakkında kamunun bilgi edinmesine yardım etmek’ten söz etti (Ki kare 011.11, $P<0.001$).

Savunma tanıklarına göre (%15) soruşturma tanıklarından daha büyük bir kısmı (%26.5) tanıklık yapma nedeni olarak “savaşta başkalarına karşı yapılan yanlışları ve hataları göstermek için” yanıtını verdi (Ki kare= 3.92, $p=0.048$). Benzer şekilde savunmaya (%24) göre daha çok soruşturma tanığı (%38) kendilerine karşı yapılan hatalara “hayır” demek ve tepki göstermek için tanıklık yaptığını söyledi. (Ki kare=4.37, $p=0.036$). Bu ikisini birleştirip daha kapsamlı bir “ahlaki ifşa” diye bir kategori oluşturduğumuzda, savunma tanıklarına (%30.2) göre soruşturma tanıklarından daha büyük bir kısmının (%49.6) böyle yanıt verdiğini gördük (Ki kare=7.81, $p=0.005$). On iki savunma tanığı (%13) suçlananları aklamak için tanıklık yaptıklarını söylerken soruşturma tanıklarından sadece ikisi bu nedenden söz etti (Ki kare 15.12, $P<0.001$) Bu koda dahil edilen tepkiler şöyle:

Tanıklık yaptım çünkü [suçlananlardan birinin] beraat etmesini istiyorum

CDF demokratik yollardan seçilmiş başkanı iktidara getirmeye çalışıyordu onların özgür bırakılması için tanıklık yaptım.

Duruşma

Suçlananları beraat ettirmek güdüsünü dile getiren tanıklardan üçte ikisi, CDF (Sivil Savunma Güçleri. bkz. *Mini Sözlük*) komutanlarının duruşmasında tanıklık yaptı. CDF tanıklarının diğer iki davada tanıklık yapanlara oranla çok daha büyük bir kısmı beraat ettirmekten söz etti (%14’e karşı %3) (Ki kare= 8.62, $p=0.003$) CDF tanıklarının tümü savunma için tanıklık yaptı.

RUF (Devrimci Birleşik Güç bkz. *Mini Sözlük*) veya CDF davalarına göre, AFRC (Silahlı Kuvvetler Devrimci Konseyi- bkz. *Mini Sözlük*) tanıkları önemli derecede “medeni haklar için” tanıklık yaptıklarını söylediler. (Ki kare=4.14, $p=0.04$) AFRC tanıklarından 10 tanesi, RUF tanıklarından 3’ü, bu tepkiyi verdi; buna karşılık CDF tanıklarından hiçbiri. Bu koda dahil edilen kanıtlar şöyle:

Bunu para veya başka bir şey için yapmadım. Hakkım olduğu için yaptım.

Vatansever bir yurttaş olarak, benim olduğum ortamda ne olduğu ve sorumluların kim olduğu hakkında tanıklık yapmak bir sorumluluktur.

Nedenler Arasında İlişkiler

Burada Spearman korelasyonları kullanarak kodların birlikte görülme olasılığını araştırıyoruz. Bu kanıt bazı güdülerin birbiri ile ilişkili olduğunu gösteriyor. Yani bazı güdüler aynı kişi tarafından tesadüfen beklenebileceğinden çok daha sıklıkla ve birlikte ifade edilmiş. Bu da değişik güdülerin altında yatan kavramsal anlamları ortaya koyuyor.

Kendine yapılan hatalara tepki göstermek ile başkalarına yapılan yanlışlara tepki göstermek arasında bir ilişki var ($rs=.19$, $p=.004$). Yurttaşlık görevini yerine getirmek arzusu (ki şunları içeriyordu: “Özel Mahkemede tanıklık yapmanın vatandaşlık görevim olduğunu düşündüm”) “Mahkeme’nin Sierra Leone’de olması bizim için gurur vericidir ve ben de bu sürecin bir parçası olmaktan memnun oldum” yanıtı tanıklık yaparak medeni hakkını kullanmak ile ($rs= .25$, $p<.001$) ve barışa hizmet edip, gelecekteki savaş suçlarını önlemek ile yakından ilgili ($rs= .17$, $p=.01$).

Acılı deneyimler hakkında konuşma ihtiyacı ($n=37$) ile kafada huzura ulaşmak ($n=32$, $rs=.14$) ama bu istatistiki açıdan önemli çıkmadı. Aynı zamanda kamuyu savaş hakkında bilgilendirmek ile ($n=60$) kendine yapılan hataları ifşa etmek ($n=67$, $rs =.14$, $p<.04$) ve haksızlığa uğramış kişilere karşı ahlaki sorumluluğu yerine getirmek de ($n=47$, $rs =.14$, $p<.04$)

Bazı kategoriler birbiri ile ters ilişkiliydi. Örneğin kendilerine karşı yapılan haksızlığı ifşa edenler, ülkenin iyiliği için ($rs = 0.20$, $p = 0.004$) veya savaş zamanından olanların gerçeğini ortaya koymak içinden ($n = 38$, $rs = 0.17$, $p = 0.01$) bahsetmedi. Aynı zamanda, memleketin iyiliğine katkıda bulunmak ($n=22$) ve acılı deneyimlerden söz etmek marjinal olarak önemli sayılabilecek ters bir ilişki vardı ($n=37$, $rs = 0.16$, $p<0.02$). Mahkemeye veya hakimlere yardım etmek, kamunun savaş hakkında bilgilenmesine yardım etmekle ters ilişkili idi ($n = 60$, $rs = 0.20$, $p = 0.004$).

Tartışma

Önceki çalışmalara benzer şekilde biz de savaş suçları mahkemelerinde tanıklık için çeşitli güdüler/nedenler olduğunu keşfettik. Ancak bulgularımız geçmişte bir ila yedi arasından güdü/neden olduğu tahminin çok düşük olduğunu gösterdi. Bizim çalışmamızda tanıklık yapmak için 18 farklı neden ortaya çıktı. Tanıkların büyük bir kısmı iki ila dört farklı güdüden söz etti. Çoğu başka çalışmalarda rapor edilenlere benziyordu, ama belli nedenlerin görülen sıklığı ve ağırlığı farklı idi. Öyle görünüyor ki tanıklık yapma arzusunun bazı bileşenleri çok çeşitli ortamlarda geçerli iken, diğerleri belli bağlamlara özgü.

Tanıklık yapmanın başlıca nedenlerinden birinin kamuoyunu savaş hakkında bilgilendirmek olması SCSL’nin uluslararası ve Birleşmiş Milletler destekli bir mahkeme olmasından kaynaklanıyor olabilir. Bu tür bağlamlarda tanıklık yapmak hakikat komisyonlarında, cemaat düzeyindeki süreçlerde veya ulusal mahkemelerde tanıklık yapmaktan farklı. Özellikle de SCSL tanıkları Birleşmiş Milletler destekli mahkemelerdeki uluslararası tanınma imkanına değer vermiş olabilir. Dahası, kamunun bilgisini zenginleştirme arzusu, özellikle de savaşın olduğu yer ile aynı ülkede yapılan tanıklıklarda daha ön plana çıkabilir; buna karşılık ICTR (Ruanda için Uluslararası Ceza Mahkemesi) ve ICTY (eski Yugoslavya için uluslararası Ceza Mahkemesi) gibi duruşmalar, hem Tanzanya da, hem de Lahey’de yapılmıştı.

Geçiş dönemi adaletindeki ana varsayımlarla tutarlı olarak SCSL tanıklarının önemli bir kısmı (beş kişiden biri) hikayeleri anlatmak arzusunun onları güdülendiğini söyledi. Bu bulgu, bir çok travma teorisyenin⁷³ inandığı şiddet mağdurlarının deneyimlerini sözel olarak ifade etmek istediği tezine destek veriyor.

Geçmişteki araştırmacıların iddia ettiği gibi tanıkların büyükçe bir kısmı ceza adaleti⁷⁴ olabileceğini ima ederken, bu araştırmada da tanıkların dörtte biri cezasızlığı aşma arzusunu dile getirdi. Tanıklık yapmak üzere karar verirken maddi kazanımın rol oynadığını sadece yüzde 2 belirtti. Bu bulgular daha önce sözü edilen ampirik araştırmalarla tutarlı sonuçlar.

ICTY (eski Yugoslavya) ve ECCC⁷⁵ (Kamboçya) tanıklarına benzer şekilde, ama az sayıda SCSL (Sierra Leone) tanığı da suçlanan kişilerle yüzleşmek istediğini belirtti. Ama SCSL tanıklarından hiç biri, belki onların duruşma salonunda kendileri ile görüşmesine izin verilmeyeceğini düşündüğü için, faillerin pişmanlık duyduğunu ifade etmesini istemedi.

Daha önceki araştırmalardan farklı olarak bizim araştırmada geçmiş ve gelecek kuşaklara karşı ahlaki bir görevden sıklıkla söz edilmedi. Kendine karşı yapılan hatalara tepki göstermek ve kamuoyunu savaş hakkında bilgilendirmek yanıtları çok sıklıkla cevap olarak verilirken, başkalarına karşı yapılan hataları vurgulamak ve gelecekteki savaş suçlarını önlemekten bahseden pek azdı. Aynı zamanda bizim araştırmada hiç kimse belli etnik gruplara çektirilen ıstırap hakkında kamuyu bilgilendirmekten söz etmedi. Bunun nedeni herhalde Sierra Leone'deki savaşta etnik gruplar arası çatışmanın söz konusu olmamasıydı.

Toplumsal Cinsiyet

Geleneksel ataerkil bir toplumda, kadınların kamusal alanda ses çıkarması nadiren desteklenir ve pek azı, insan hakları ihlallerindeki haksızlıklar konusunda duygularını ifade etme ve yapılan vahşete mahkemede tepki gösterme imkanına sahiptir. Veya bunları ahlaken yanlış bulmaktan söz etmemek, kadınların “kaçırılmış eşler” (kendi arzuları dışında alınıp savaşan tarafların üyelerinden biri ile evlendirilmeye zorlanmış) olmaları ile ilgili olabilir. Çoğu durumlarda “kaçırılmış kadınlar” ve cinsel şiddet veya toplumsal cinsiyete ilişkin vahşetle karşılaşmış (SGBV) olanlardan genellikle uzak durulur. Bu deneyimler, kadınların kendilerini “mağdur” olarak vurgulamalarına ve kendilerine karşı yapılan hatalara hayır demeye yönlendirmiş olabilir.

Erkek tanıklar sosyo-politik “onarım” (daha genel topluma ve ulusa yönelik onarım) arzusunun daha fazla dile getirirken, kadınlar daha çok kişisel ve psikolojik iyileşmeden söz etti. Bu konudaki toplumsal cinsiyet farkları, kadınların daha çok cinsel şiddet veya toplumsal cinsiyete ilişkin vahşetle karşılaşmış (SGBV) olanlardan, bu deneyimleri anlatmak üzere mahkemeye çağırılmış olmaları ile ilgili olabilir. Akıl sağlığı hizmetlerinin pek ender olduğu durumda, sağ kalanlar muhtemelen tanıklık yapmayı psikolojik acıdan kurtulma aracı olarak görüyorlardı. Aynı zamanda erkekler için daha soyut ilkeler, kadınlarınkinden daha belirgin olabilir. Bu bakış açısı, erkeklerin daha soyut ilkeler üzerinde, kadınların ise, daha çok insanlar-arası ilişkilere ve acıyı azaltmaya

⁷³ Herman, yukarıda n 36.

⁷⁴ Hamber, yukarıda n 33.

⁷⁵ Stover yukarıda n 8; Stover, Balthazard ve Koenig yukarıda n 11.

odaklandığını gösteren ahlaki mantık yürütme araştırmalarında çıkan sonuçlarla uyumlu (yani “adalete” karşı “ihtimam gösterme”)⁷⁶

Yaş

Genç tanıkların, savaş zamanı zor olayları ile başa çıkabilmek için yeterli içsel kaynakları olmaması nedeniyle duygusal olarak rahatlamaya daha fazla ihtiyaçları olabilir. Olgunlaştıça bireylerin özgecil güdüler geliştirip ülkenin iyiliğine destek olmak arzusu belki daha fazla gelişiyor. Tanıklık yapmadaki yaş farkları sonraki çalışmalarda daha fazla araştırılmalı.

Mağdurluk Statüsü

Mağdur tanıkları güdüleyen nedenler ile içerden tanıkları güdüleyen nedenler farklıydı. Mağdurlar tanıklığı, hataları ifşa etmek için bir araç olarak gördü. Buna karşılık içerden tanıklar ise tanıklık yapmayı savaş zamanındaki davranışlarını açıklayarak, kamunun savaş zamanındaki olayları yanlış algılayışlarını düzeltmek için bir fırsat bildi.

Taraf

Soruşturma tanıkları savunma tanıklarından daha fazla savaş dönemi olaylarından zarar görmüş duygusuna kapılmış olabilir. Bu da onların kamunun bu konuda bilgilenesini daha fazla arzulamalarına neden olmuş ve bundan dolayı kamunun bu konuda bilgilenesini ve bunlardan sorumlu kişilerin ifşa edilmesini istemiş olabilirler.

Duruşma

CDF’de mahkemesindeki tanıkların, suçlanan kişileri diğer iki mahkemede tanıklık yapanlardan daha fazla aklama arzusu beyan etmesi, mahkemelerin kamu tarafından algılanmasına ilişkin olabilir. Örneğın, Sierra Leone’deki halkın büyük kısmı, RUF ve AFRC’de suçlananları savaş suçlusunu olarak görürken, nüfusun önemli bölümü CDF suçlularını demokratik yönetimi geri getirdikleri için kahraman olarak görüyorlardı.

Güdüler/Nedenler Arasındaki İlişkiler

Kendine karşı yapılan hataları ifşa etmek ile başkalarına karşı yapılan hataları ifşa etmek arzusu arasındaki ilişki, mahkemede tanıklık yaparak bireylerin olumlu bir yoldan gücün suiistimaline karşı çıkmasına imkan tanıyor. Benzer şekilde hataları ifşa etmek arzusu ile kamuyu savaş hakkında bilgilendirmek arasındaki ilişki, zayıf da olsa kamunun önünde ifşa etmenin, insan hakları ihlallerini kınamanın bir parçası olarak görüldüğünü gösteriyor. Kişinin yurttaşlık görevini yerine getirmesi ile gelecekteki savaş suçlarını engellemek arzusu arasındaki ilişki de ilkeli bir yurttaşlık tutumunu ve savaş suçları mahkemelerinde daha büyük ulusal amacı gerçekleştirmeyi temsil ediyor.

Mahkemeye yardım etme arzusu ile kamunun bilgisine katkıda bulunmak arasındaki ters ilişki de, bazı tanıklar için, görelı görünür ve hemen gerçekleşecek bir amaca, yani hakimlere yardım etmenin daha uzak ve daha soyut bir amaç olan kamunun farkındalığını arttırmaktan daha anlamlı olabileceğine işaret ediyor. Bu arzuların görelı ağırlığı otoriteye saygı ile daha somut bilişsel süreçler arasındaki tercihe bağlı olabilir.

⁷⁶ Carol Gilligan ve Jane Attanucci, (İki Ahlaki yaklaşım: Toplumsal Cinsiyet Farkları ve Benzerlikleri) ‘Two Moral Orientations: Gender Differences and Similarities,’ Merrill-Palmer Quarterly 34 (1988): 223–23

Öyle görünüyor ki tanıklık yapma kararının iki geniş kapsamlı yönü var: kendine yardım amaçlı olanlar ile başkalarına yardım amaçlı olanlar. İkinci gruptakiler, mahkeme heyeti/hakim olabilir veya savaş süresinde zarar görmüş veya ölmüş kimseler, geleceğin potansiyel mağdurları veya toplum veya ulus olabilir. Bu iki açı birbirini dışlamaz ve gerçekten de birbirini destekliyor olabilir (örneğin kamunun, insan hakları ihlallerini fark etmesi, mağdurun psikolojik acısını azaltırken, ülkenin iyiliğine de yardım edebilir.)⁷⁷ Her şeye rağmen bazı tanıklar için soyut ilkeler merkezi önemdeyken, diğerleri için kendilerine yönelik nedenler/güdüler daha egemen görünebilir.

Sonuç

Geçiş dönemi adaleti sahasının gelişimi açısından, özellikle de tanıkların giderek daha geniş ve çeşitli bağlamlarda daha fazla katılımcı olmasına müsaade edilirken tanıklık yapma nedenleri merkezi önem taşıyor. Bu bilgi yerel mahkemelerden farklı olarak tanıkların savaş suçları mahkemelerinde kanıt verme zorunluğu olmadığından daha da büyük önem taşıyor. Her ne kadar bizim belli bir bağlamda yaptığımız bu araştırma sonuçlarını farklı ortamlara genellemek konusunda dikkatli olmamız gerekse de, bulgularımız tanık amaçlarının savaş suçları mahkemelerinin genel amaçları (örneğin; ceza adaleti, hataları ifşa etmek, kamunun bilgilenmesine katkıda bulunmak) ile uyumlu olduğunu gösteriyor. Ancak diğerleri (kişinin travmatik öyküsünü ayrıntılı bir şekilde ve özgürce anlatması, suçlananlardan bilgi alınması) ancak kısmen ulaşılabilir amaçlar olabilir. Tanıkların bazı amaçları (geçmiş mağdurları onurlandırmak) savaş suçları mahkemelerinin resmi öncelikleri değilse de gerçekçi olabilir.

Pragmatik olarak tanıkların geniş kapsamlı güdülerini fark etmek, onların iç güçlerini harekete geçirip tanıklığın zorluklarını aşarak etkin bir şekilde desteklemeye yardım edebilir. Tanıklardan biri, bir güdüden/nedenden söz ettiğinde mahkeme çalışanları (destek çalışanları, avukatlar vs.) ek sebeplerden söz ederek tanıklık yapmanın niye değerli bir adım olduğunu vurgulayabilir. Örneğin, uygulanabildiği durumlarda, tanıklara, mağdurların anısını onurlandırdıklarından dem vurabilir. Benzer şekilde, savaş suçlarından hayatta kalabilenler, intikam alma arzusunu dile getirdiklerinde mahkeme çalışanları, orada tanıklık yapmanın daha yapıcı bir tepki olduğunu dile getirebilir.

Aynı zamanda çalışanlar, hangi güdülerin belli bir ortamda daha gerçekçi olduğunu tanıkların anlamasına yardım edebilir. Örneğin eğer bir tanık savaş hakkında uluslararası bilgilenmeye katkıda bulunmaktan bahseder de, tanıklık ifadelerini mühür altında gizli tutmak söz konusu ise, çalışanlar tanıklık için farklı nedenlerden söz edebilir, veya bilginin güvenli bir şekilde açıklanıp açıklanamayacağını öğrenebilir. Benzer şekilde eğer tanığın konuşmaktaki temel nedeni, suçlanan kişinin gözaltına alınması ise ve video bağlantısı ile tanıklık yapıyorsa, destek çalışanları tanıklığın mahkeme salonunda yapılmasını önerebilir. Eğer ifşa etmek merkezi bir amaç ise, hakim tanığın suçlanan kişiyi işaret etmesini veya ismini söylemesini isteyebilir. Soruşturmacılar, potansiyel tanık toplamaya çalışırken, başkalarının niye tanıklık yapmayı kabul ettiğini anlatabilir. Tanıklığa hazırlık sürecinde, birey huzursuzlanırsa, avukatlar niye tanıklık yapmak istedikleri konusuna konsantre olmalarını söyleyebilir. Destek memurları, ki onların

⁷⁷ Kirk Simpson, (Susturulan Sesler, Yeniden Keşfedilen Sesler: Şiddet Mağdurları ve Geçiş Toplumlarında Dilin İadesi Talebi) *Voices Silenced, Voices Rediscovered: Victims of Violence and the Reclamation of Language in Transitional Societies*, *International Journal of Law in Context* 3 (2007): 89-103.

genellikle hem tanıġa hem mahkemeye sorumluluġu vardır, tanıklara kendi amaçlarını gerçekleştirmelerine destek olmayı hatırlatabilir.

Bu araştırmanın bulguları hem mahkeme, hem de tanıkların menfaati için, mahkeme çalışanlarının, tanık olma sürecinin erken bir evresinde, kişiye niye bunu yapmak istediklerini sormasına destek olabilir. Bu bilgi daha sonraki yanlış anlaşılmaları düzeltmeye yarayabilir ve mümkün olduġu kadar konuşmalarını ve davranışlarını, şahitin, tanıklık yapma nedenleri üzerinde yoġunlařtırabilir. Mahkemenin bu durumlara uyum saġlayabilmesi, tanıkların önceliklerine ve gereksinimlerine saygılı ve hazırlıklı olması düş kırıklıklarını önleyebilir ve tanıkların savaş suçları mahkemelerinde katılımcı olmaktan duyduġu tatmini arttırabilir.

Mini Sözlük:

Gacaca courts- *Gacaca* mahkemeleri- Ruanda'daki yerli halkın geleneksel cemaat temelli mahkemeleri. Literal çevirisi “otlar arasında adalet”. 2001 yılında, Ruanda soykırımını izleyen ve yaklaşık 800 bin kişinin öldürüldüğü soykırımda, diğer ceza mahkemesinin yanısıra, toplumu iyileştirmek umudu ile ve geleneksel zorlayıcı süreçlerin kullanılması amacıyla kullanıldı. 2000 yılında Ruanda cezaevlerinde soykırım zanlısı 130 bin kişi bulunuyordu. Ruanda adalet sistemi bu insanları ancak 100 yılda yargılayabileceğini hesaplayarak, sömürge öncesi dönemden kalma bir gelenek olan *Gacaca* Mahkemeleri'ni (bir tür İhtiyarlar Heyeti) kullandı.

S-21 (KAMBOÇYA) - Kızıl Kmerler döneminde Phnom Penh'in dış mahallerindeki Tuol Svay Pray Lisesi 1976'da sorgu-işkence ve infaz merkezine dönüştürüldü ve S-21 olarak adlandırıldı. Buraya atılan 14 bin kişiden sadece 7'si hayatta kalabildi. Kızıl Kmerler bütün sorgulamaları deşifre edip yazdı ve tutukluların çoğununun fotoğrafını çekerek inanılmaz bir arşiv oluşturdu. Çekilen resimlerden bulunan yaklaşık 6 bin fotoğraf, insanların şok, teslimiyet, kararsızlık bir yandan da isyan ve dehşetini yansıtıyor.

RUF- (Revolutionary United Front) - Devrimci Birleşik Cephe, Sierra Leone'de 1991-2002 arasında dokuz yıl boyunca savaştan bir isyancı grup. Daha sonra bir siyasi partiye dönüştü ama 2007'de kapatıldı ve liderleri 2009 yılında savaş suçlarından mahkum edildi.

AFRC- (Armed Forces Revolutionary Council) – Silahlı Kuvvetler Devrimci Konseyi; Sierra Leoneli bir grup asker, daha sonra 1990'larda Devrimci Birleşik Güç'e katıldı.

CDF- (Civil Defence Forces) - Sivil savunma Güçleri; Çoğu kamajorlardan oluşan bir paramiliter örgüt.